

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Добро посеєш –
добро пожнеш

Уроки доброти

Черкаси – 2011

Автори-укладачі:

С.А. Гаряча, завідувач лабораторії дошкільної та початкової освіти ЧОПОПП, кандидат педагогічних наук, завідувач обласного центру гуманної педагогіки;

Л.Н.Добровольська, методист лабораторії дошкільної та початкової освіти ЧОПОПП.

Збірка містить розробки уроків та виховних заходів, на яких утверджуються не слова про добро, а почуття у серцях та добрі справи.

Для педагогів загальноосвітніх навчальних закладів.

Рекомендовано до друку вченою радою ЧОПОПП.

Протокол №5 від 29.12.2011 р.

Вступ

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства особливого значення набуває необхідність утвердження у суспільстві гуманістичних цінностей добра, справедливості, честі, гідності, совісті, обов'язку, відповідальності.

XX століття ознаменувалося приходом у світ дітей нового покоління. Такі діти характеризуються гіперактивністю, загостреним почуттям справедливості, не переносять неправди. Поведінка сучасних дітей не вкладається у рамки звичайної педагогіки, тому зараз особливої популярності набирає Гуманна Педагогіка.

Основою класичної педагогіки, створеної М.Квінтіліаном, Я.-А.Коменським, Й.-Г.Песталоцці, Ж.-Ж.Руссо, К.Ушинським, А.Макаренком, Я.Корчаком, В.Сухомлинським і прекрасними сузір'ями мислителів є Любов і Добро.

У програмі виховання гуманістичних цінностей учнів 3-4 класів В.А. Киричок добро визначає як одну з вищих цінностей, яка включає особистість у суспільні відносини на основі гуманістичних принципів.

У програмі читаємо «Добро по своїй суті – духовне утворення, що фіксує певний стан людської душі..

Похідним від добра є інше поняття – «доброта» (гуманність).

Змістовний аспект доброти – здатність людини творити добро, добродіяння. Цей моральний феномен має багатофункціональні прояви і включає такі змістові компоненти (прості моральні якості): справедливість, повага людської гідності, безкорисна допомога, вміння прощати і просити вибачення, протидіяти злу і насиллю.

Складові духовно-емоційної сторони доброти: чуйність, співчуття, співпереживання, милосердя, співучасть, співрадування.

Форми вираження доброти: миролюбність, терпимість, великодушність, делікатність, поступливість».

У свій час В.О.Сухомлинський відзначав, що діти живуть своїми уявленнями про добро і зло, про честь і безчестя, людську гідність; у них навіть своє вимірювання часу; в роки дитинства день здається роком, а рік вічністю. «Виховання в молодшому шкільному віці – від 6 до 10 років – я назвав би школою сердечності». Видатний педагог називає елементарну азбучну істину шкільного виховання, з якої починається школа. Це утвердження в кожній людині доброти, сердечності, чуйності, готовності прийти іншому на допомогу, чутливості до всього живого і красивого.

Сучасний класик педагог-гуманіст Ш.О.Амонашвілі вважає, що дитина у нашому житті – це величне явище і виховувати її будь-як не можна ні в якому разі. Ось чому основними принципами методики Амонашвілі стали: Доброта, Милосердя, Сердечність, Співпереживання. На його думку в душі кожної дитини є чаша, яку треба наповнити благородними образами. А образи ці учитель повинен черпати із своєї душі, літератури, природи. Для цього треба самим розуміти всю важливість покликання бути педагогом.

Ідея Амонашвілі проводити уроки добра, уроки серця, уроки щастя знайшли своє відображення у формуванні етичної культури молодших школярів. Діти вперше пізнають на смак добро і зло та вирішують для себе одвічну проблему бути чи не бути. Чи вибрати тернистий шлях добра і сіяча мудрості, утверджувача справедливості, чи плити за течією річки життя.

Зміст програм та підручників у початковій школі має великі можливості для духовно-морального виховання. Проте, ще від учителя залежить який урок він підготує для дітей, чи зачепить струни дитячих душ, чи проростуть філософські уроки (уроки-роздуми, уроки добра, уроки мудрості) в уроках, які піднесе дітям в майбутньому саме життя.

*Солодка Ольга Вікторівна,
учитель початкових класів
Верхняцької загальноосвітньої
школи I-III ступенів № 2
Христинівської районної ради*

Тема. Той, що творить добро, творить саме Життя.

Мета: на прикладах змісту казок, віршів та оповідань донести до свідомості учнів, що доброта – найкраща риса характеру людини. Ознайомити з поняттям «добро». Розвивати зв'язне мовлення, спостережливість, уміння висловлювати власні судження. Виховувати в учнів бажання творити добро.

Обладнання: плакат зі словами Ш. Амонашвілі, прислів'я та приказки, квітка доброти, правила доброти, казка В.О.Сухомлинського «Дівчинка і Ромашка», шифрограма.

Хід уроку

I. Організація класу.

1. Звернення вчителя до класу.

Усміхнемось всі навколо:

Небу, сонцю, квітам, людям.

І тоді обов'язково день для нас привітним буде.

2. Взаємоперевірка правильності сидіння за партами.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

- вправи на вироблення вміння орієнтуватися в складах слова.

а) гра «Сонечко»

- дивлячись на зірочки, прочитайте склади та слова.

б) гра «Слова із слова».

III. Повідомлення теми уроку.

Діти, подивіться на дошку. Ви бачите тут «Шифрограму» В ній зашифроване прислів'я, яке підкаже вам, про що ми сьогодні будемо говорити на уроці. Читати необхідно за рухом годинникової стрілки через одну літеру. (Краще добро робити, ніж гарно говорити).

- Так, на уроці сьогодні ми поговоримо про добро, познайомимось з прислів'ями та приказками про добро, прочитаємо казку В. Сухомлинського «Дівчинка і Ромашка». Дізнаємось, що значить бути добрим. А девізом нашого уроку будуть слова Шалви Амонашвілі, давайте прочитаємо їх разом.

«Незалежно від того, чекають від тебе добро чи не чекають –

Твори добро.

Незалежно від того, помітять твоє добро чи не помітять –

Твори добро.

Незалежно від того, приймають твоє добри чи відкидають –

Твори добро.

Незалежно від того, чим будуть платити тобі за добро: добром чи злом –

Твори добро.

Твори добро і ні у кого не питай дозволу, бо ніхто не може бути володарем твого добра».

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу.

1. **Проблемна ситуація.** «Мозковий штурм».

- *Давайте на кілька хвилин замислимось, що ж таке добро?.*

2. **Слово вчителя.**

*Діти, не бійтесь бути добрими – не бійтесь віддавати іншим тепло своєї душі.
Учіться робити добро і розуміти тих, хто робить його вам. Не обов'язково мати
вишуканий одяг, бути гарним на обличчі. Головне бути доброю людиною.*

Про добру людину кажуть, що вона красива душею.

3. Читання вчителем казки В.Сухомлинського «Дівчинка і Ромашка».

- Як ви гадаєте, чи буває боляче рослині? Чи буває боляче тварині?
- Як ви думаєте, чи можуть рослини і тварини дружити з людиною?
- Чого вчить ця казка?

4. Читання казки окремими учнями вголос.

5. Комбіноване читання.

Спочатку учні читають «ланцюжком» до слів: «Дівчинка питає....»

А далі продовжують читати за особами .

6. Бесіда за текстом казки.

V. Фізкультхвилинка

7. Групова робота. Хвилинка українського фольклору.

Вчитель. Народ склав багато прислів'їв про добро.

Кожній групі видається конверт із словами для складання прислів'я Завдання – скласти прислів'я і пояснити його значення.

1 група - *Краще добро робити, ніж гарно говорити.*

2 група - *Не одяг красить людину, а добрі діла.*

3 група - *Хто людям добра бажає, той і собі має.*

4 група - *Перший крок до добра – не зроби зла.*

8. Робота з таблицею. (таблиця додається)

- Знайдіть «заховані» слова.

9. Визначення «помічників» і «ворогів» людської риси «доброти».

10. Створення квіточки «Доброти».

11. Складання правил доброти:

- допомагай слабшим
- не будь жадібним
- пробачай помилки іншим
- ніколи не заздри
- жалій інших, а не себе .

VI. Підсумок уроку

- Чи хотілося б вам жити поруч з «Добротою»?
- Чи готові ви робити добро?
- Що робити , щоб навколо було менше «Зла» ?

Дякую вам за співпрацю. І хочу вам подарувати цей вірш:

Врятує світ краса -

Завжди так говорили.

Тепер врятує світ лиш доброта,

Бо однієї вже краси занадто мало,

Бо стільки всюди зла – людина вже не та,

Тож, люди на Землі,

Спішіть добро творити,

Щоб нам не згинуту у морі зла,

Щоб кожен міг серед краси прожити

У царстві справедливості й добра.

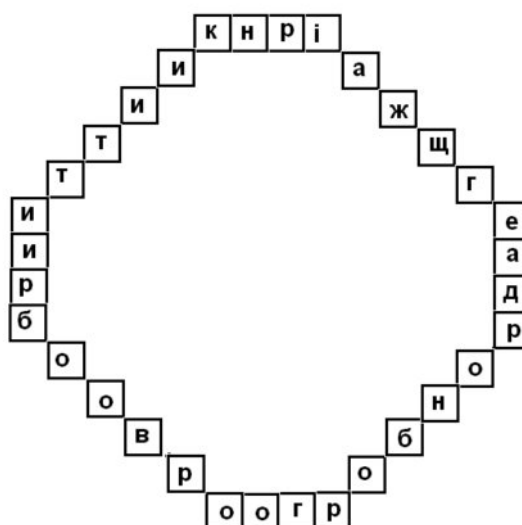
VII. Домашнє завдання.

Прочитати казку В.Сухомлинського «Дівчинка і Ромашка».
Знайти і записати прислів'я та приказки про добро.

Додаток

ч	у	й	н	і	ж	н	н	і	с	т	р	і	с	п	р	в	і
ь	т	н	ь	м	и	і	д	і	г	ь	д	с	ь	т	а	и	с
ж	с	і	т	о	л	с	т	ь	а	щ	е	т	ь	с	в	л	т
а	л	і	с	с	е	р	д	я	л	и	е	с	н	і	е	д	ь

Пономаренко Алла Миколаївна,

вчитель початкових класів

Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів №10

Уманської міської ради

Клас 4.

Тема. Той, хто творить добро, творить саме життя.

Мета: дати уявлення дітям про морально – етичний зміст стосунків людини з навколишнім світом; розширити поняття дітей про доброту і красу людської душі, спираючись на твори Василя Сухомлинського; розвивати уявлення про добро і зло, уміння творити добро у повсякденному житті; виховувати бажання бути добрими, чуйними, відповідальними, доброзичливими, милосердними; викликати бажання творити добро для людей.

Обладнання: прислів'я про доброту і милосердя (розрізані в конвертах), плакат «Квіткава галявина», паперові квіти (роздатковий матеріал для дітей)

Хід уроку

I. Організація класу

(Виставка малюнків «Стежина добра»

(задалегідь діти малюють малюнки)

Давайте усмішки усім дарувати:

І друзям, і гостям, і мамі, і татові.

Хай радість злітає у небо, як птах,

І добрі слова у всіх нас на устах.

- Доброго дня! Я дарую всім усмішку, тепле слово та гарний настрій.

II. Повідомлення теми і мети уроку

- Дорогі діти! Сьогодні у нас незвичайний урок – «Урок Доброти і Милосердя». Ми маємо вчитися бути добрими, чуйними, милосердними людьми і творити добро.

- Скажіть мені, будь-ласка, а що таке доброта? (Відповіді учнів)

Доброта – це співчуття, щирість, щедрість. Добра людина з любов'ю ставиться не тільки до людей, а й до тварин і рослин. Адже ми всі – частина живої природи.

Ще з давніх часів люди завжди цінували чесність, правдивість, гарні вчинки, допомогу слабшому і меншому. Тому нам потрібно не робити поганих вчинків, а старатись робити тільки добро. Всім нам дуже боляче, коли нас ображають, принижують. Тому потрібно розуміти, що вихована, порядна, добра людина ніколи не образить, не завдасть болю.

Як всім уже відомо, що зло довго не забувається і породжує зло. А добро примножує добро. Тому не забуваймо з вами, що ми люди. І ми несемо відповідальність за свої вчинки. Давайте навчимося творити тільки добро і перемагати зло.

III. Робота над темою уроку.

1. Давайте разом визначимо, що на вашу думку включає слово «добро» і слово «зло».

- Як ви гадаєте, що таке доброта? У чому вона виявляється? (Відповіді дітей)
- Як ви ставитеся до тих людей, які з вами добрі, щирі та лагідні? (Відповіді дітей)
- Наведіть приклади людської доброти, що ви їх бачили чи відчули на собі? (Діти наводять приклади)
- Як ви гадаєте, що таке жорстокість? (Відповіді дітей)
- Наведіть приклади жорстокості, що ви зустрічали у житті або відчули на собі? (Наводять приклади)

(На дошці робимо записи)

1) Усе позитивне в житті людей, що відповідає їхнім інтересам, бажанням, мріям.

Добро

2) Добра, корисна справа, дія, вчинок.

1) Що-небудь погане, недобре.

Зло

2) Нещастя, лихо, горе.

3) Почуття роздратування, гніву, досади, розлюченість.

- Якими б ви хотіли бути в цьому житті: жорстокими чи добрими? Чому? Доведіть це. (Відповіді дітей)

2. Робота в групах.

- Діти, а як же можна відрізнити добру людину від злої? (Відповіді дітей)

- У доброї людини добрі очі, у неї добрий погляд. Від такої людини віє теплом. Добра людина поводить ся гарно, чемно, не обзиває інших, не б'ється, не вживає поганих слів. Тому в серці своєму несить до всіх любов і лагідність, чуйність і співчуття. Не чинить нікому лиха, зла. Умійте прощати.

Добро творити на Землі

Людині лиш дано,

І навіть діточки малі

Всі знають це давно.

Краса і море доброти

Оточує нас всіх.

Подібним будь до сонця ти,

Щоб зазвучав твій сміх.

Щоб ти освітлював всім шлях,

Як сонце з висоти,
Хай сяє усмішка в очах,
Будь завжди добрим ти.

- Діти, зараз попрацюємо в групах (прислів'я розрізані в конвертах, скласти)

1. Добро – плодить добро, а зло плодить зло.
2. З добрим поживеш – добре переймеш.
3. Усе добре переймай, а лихого уникай.
4. З добрим дружись, а лихого стережись.
5. Добре діло робиться, наче казка мовиться.
6. Не все добре, що солодке.
7. Добро не пропадає, а зло умирає.
8. Хто сам не знав зла, не вмів шанувати добро.
9. Все зле – все немудре.
10. У кого є злість, той своє серце їсть.

(Діти читають складені прислів'я, пояснюють їх значення)

1. Обговорення творів Василя Сухомлинського.

У народі кажуть: «Добре ім'я – найбільше багатство».

- Як ви розумієте ці слова?
- Про кого так говорять?

Багато письменників і поетів у своїх творах схвалюють добро і засуджують зло. І сьогодні ми ознайомимося з творами Василя Сухомлинського – великого педагога, мудрого учителя, чудовою людиною.

Він віддавав дітям красу і тепло своєї душі, він ніс на долоні своє щире серце, бо був насправді доброю і щирою людиною. В його палкому серці жила велика доброта і любов до всього світу.

Мудрий учитель писав для дітей чудові твори: коротенькі повчальні і дуже змістовні. Його любов до дітей була такою великою, як сонце.

Твори допоможуть зрозуміти вам найбільшу мудрість – людина приходить у цей сонячний світ для добра. Творити повсякчас добро для інших – це велике покликання людини.

Твори В.О.Сухомлинського:

1. В кого радість, а в кого горе.
2. Кошеня за пазухою.
3. Найгарніше і найпотворніше.
4. Добре слово.
5. Чому голуби до Олега прилетіли.
6. Всі добрі люди – одна сім'я.
7. Як ми знайшли гніздечко.

2. Складання вірша «Яким треба бути в житті» (Останнє слово кожного рядка ви добиратимете в риму самостійно)

Щедро лле проміння сонце
У твоє й моє ... (віконце),
Щоб в теплі ми виростили
Й світло людям ... (дарували).
Й де б ми в світі не були,
Щоб завжди любов ... (несли),
Щастя, радість і тепло,
Щоб чудово всім ... (було).
В світ прийшли ми: я і ти –
Для любові й ... (доброти)!
Будь привітним і прихильним,

Добрим, лагідним і ... (сильним).
Вчися правдою прожити,
Теплим словом вмій ... (зігріти).
Вчись завжди допомагати
І людині ... (співчувати).
І старайся так прожити,
Щоб, як сонечко, ... (світити)!
І в душі завжди нести
Теплий промінь ... (доброти)!

5. Колективне складання правил про доброту.

1. Допомагай меншим за себе, хворим.
2. Умій прощати.
3. Не будь заздрисливим.
4. Поважай і шануй працю інших.
5. Допомагай друзям у біді.
6. Люби і бережи природу.
7. Не смійся над каліками.
8. Умій не тільки посівчувати у горі, а й порадіти чужому успіхові.
9. Будь вихованою і стриманою людиною.

1. Засадження «Квіткової галявини»

- Діти, напишіть на квітах риси доброї людини. І «посадимо» квіти на нашій галявині, щоб вони цвіли, а ми не забували робити тільки добро.

IV. Підсумок уроку

Отже, діти, що ви сьогодні зрозуміли з нашого уроку, які висновки зробили? (Відповіді дітей)

Поспішайте творити добро, вчіться співчувати. Не намагайтеся комусь зробити зло, причинити біль, тому що за це рано чи пізно будете покарані. Пам'ятайте! Як ви ставитеся до цього світу, таким боком і до вас світ повернеться.

Якщо ви зростете добрими людьми, то буде і вам всюди добре. Коли будете робити зло, то і до вас світ повернеться жорстокістю і злом. Не забувайте про це ніколи. Нехай у вашому серці завжди живуть велика любов і доброта, щирість і співчуття, людяність і щедрість.

Добро творити вчитель нас навчає,
Добра удома тато й мама вчить.
З глибин віків народ наш помічає,
Що доброму на світі добре жить.
Бо в нього серце світле і чудове,
Воно дарує радість і тепло.
І кожна мить допомогти готове,
Щоб всім на світі затишно було.

*Кармазин Світлана Вікторівна,
учитель початкових класів Звенигородської
загальноосвітньої школи – інтернату I – III ступенів
Звенигородської районної ради*

**Клас 2.
Виховна година.**

Тема. Твори добро.

Мета: формувати моральні основи дитячої особистості засобами слова; розвивати вміння творити добро у повсякденному житті; виховувати бажання бути добрим, чуйним, відповідальним.

Хід заняття

I. Повідомлення теми, мети заняття

II. Вступна бесіда з хвилиною поезії

Учитель. Що таке доброта?

Доброта – це людська риса, здатність людини творити добро іншим. Добра людина схожа на ясне сонечко, тому що вона всіх вміє зігріти своєю любов'ю, турботою, ласкою, щирістю та щедрістю. І щоб жилося усім нам добре, у мирі і в злагоді, спокійно і затишно, необхідно щохвилини, щоденно творити добро. Та, власне, людина для того і приходить у світ, щоб творити добро.

1-й учень. Добро творити на Землі
Людині лиш дано
І навіть діточки малі
Всі знають це давно.

2-й учень. Краса і море доброти
Оточує нас всіх.
Подібним будь до сонця ти,
Щоб зазвучав твій сміх.

3-й учень. Щоб ти освітлював всім шлях,
Як сонце з висоти.
Хай сяє усмішка в очах.
Будь завжди добрим ти!

II. Слово править світом.

Слово – найтонше доторкання до серця, воно може стати і ніжною запашною квіткою, і живою водою, що повертає віру в добро, і гострим ножем, і розжареним залізом, і брудом. Мудре і добре слово дає радість; нерозумне і зле, необдумане і нетактовне – спричиняє біду.

Досить часто ми кажемо один одному: бажаю тобі добра і щастя, бажаю Вам всього найкращого. Це не просто вияв ввічливості. В цьому вислові ми виказуємо свою людську дійсність. Потрібно мати велику силу духа, щоб вміти бажати добра іншим. Добрі побажання – ефективні «ліки» проти себелюбства.

1. Гра «Чарівні слова»

Перерахувати чарівні словосполучення привітання та побажання зі словом «Добро (ий)»

Доброго ранку
Доброго дня
Доброго вечора
Доброї ночі
Доброго здоров'я
Всього доброго

2. Читання вірша.

«Доброго ранку!» - мовлю за звичасм
«Доброго ранку!» - кожному зичу я.
«Доброго дня вам!» - людям бажаю.
«З вечором добрим!» - стрічних вітаю.

І посміхаються у відповідь люди.
Добрі слова ж бо для кожного любі.

III. Втілення добра у творах В. О. Сухомлинського

Великий педагог В. О. Сухомлинський стверджував: «Людина народжується на світ не для того, щоб зникнути безвісною пилінкою. Людина народжується, щоб лишити по собі слід вічний. І нехай слід цей буде сповнений добра».

- Пригадайте назви творів В. О. Сухомлинського.

(Читання уривків з творів)

1. «Учитель затамував подих і повернувся до класу. Він дивився у вічі пустотливих школярів і мовчки благав: хай не побачить дівчинка у ваших очах ні подиву, ні насмішки.» (Горбатенька дівчинка)
2. «Прийшовши до лісу, бабуся з внуком сіли відпочивати. Вони побачили, як до куща прилетіла маленька пташка. В дзьобу вона принесла волосинку.» (По волосинці)
3. «Хлопчик замислився. Він ніколи не дума над цією мудрою істиною. Тепер саме був час подумати: дорога через ліс ще довга.» (Навіщо кажуть «Спасибі»)
4. «Така могутня сила любові була в цьому доброму слові, що маленьке Олине сердечко забилося частіше, щічки стали рум'яні, в очах спалахнули радісні вогники.» (Добре слово)

Василь Сухомлинський хотів, щоб діти на нашій землі виростили добрими, чуйними, дружніми, товариськими, щедрими і щирими. Я вірю, що так воно і буде. Хай у кожному серденьку живе доброта, любов до людей і навколишнього світу.

- Назвати духовні характеристики людини, які починаються словом «добро». (Наприклад: доброзичливий, добродушний, добросовісний, добросердечний, добросусідський, добропорядний.)

III. Народна мудрість про добро.

Здавна на Землі люди цінували праведне життя – життя чесне, щире, відкрите, правдиве. Потрібно утримувати себе від поганих вчинків, лихих намірів. Зло, як відомо, довго не забувається і породжує зло. А от добро примножує добро. Дуже яскраве поняття добра і зла розкривається в усній народній творчості.

- Пригадайте, якомога більше народних висловлювань про добро.

- Не одяг красить людину, а добрі діла.
- Хто людям добра бажає, той і сам добро має.
- Світ не без добрих людей.
- Все добре переймай, а злого уникай.
- За добро добром платять.
- Перший крок до добра – не зроби зла.
- Від доброго слова і лід розтане.
- Добре діло роби сміло

Гра «Квітка доброти»

- Які слова «притягуються» до слова «добро»?

(З поданих слів діти вибирають необхідні і записують на окремих пелюстках квітки: допомога, співчуття, уважність, байдужість, вдячність, жадібність, чуйність, ласка, любов, злість, заздрість, турбота, ввічливість, ненависть, брехливість, справедливість).

- Що ж потрібно для справжньої доброї людини?

IV. Створення книги «Добрі поради»

- Любити своїх рідних.
- Поважати старших.

- Допомогати друзям у біді.
- Шанувати працю інших людей.
- Захищати слабкого.
- Бути завжди привітним.
- Вміти прощати, просити вибачення.
- Не бути жадібним
- Не змушувати хвилюватися за себе.
- Берегти рідну природу та охороняти її.

Учитель. За девіз цієї книги можна взяти вислів: «Поводьтесь з іншими так, як ви хочете, щоб поводитися з вами».

V. Підсумок заняття.

Так навіщо людям добро?

Учитель. Добро нам потрібно, щоб стати справжньою людиною. Робіть добро просто так: не за винагороду, а за вдячний погляд!

Запам'ятай, моя дитино, з юних літ
 На все життя, щоб знала, як прожити.
 Людина для добра приходить в світ
 Й покликана завжди добро творити.
 Нелегко це, хто що б не говорив,
 Й не кожному зробити це вдається,
 Бо в світі стільки смертних є гріхів,
 Що доброта не завжди йде до серця.
 Та ти – людина, і тому учись
 Добро творити, людям співчувати.
 До цього світу пильно придивись,
 Злим помислам навчися лад давати.
 Йди з добротою – це собі затам,
 Із ласкою, прихильністю, привітно.
 Й не розлучайся з добрим почуттям,
 Хай доброта в душі суцвіттям квітне.

В.С. Пісняк,

вчитель початкових класів

Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4

Уманської міської ради

Тема. Той, хто творить добро, творить саме Життя.

Мета. Допомогти дітям осягнути, що значить бути добрим, що лежить в основі доброти, доброго вчинку; формувати почуття чуйності і доброзичливості; виховувати людяність, милосердя; розвивати бажання робити добро, вчитись боротись із проявами зла в житті, виховувати культуру морально – етичних почуттів.

Обладнання. Таблиця слів про добро і зло, картки для роботи в парах, таблиці: «Добро», «Зло» і «Милосердя», ілюстрації сердець, 2 паперових сонця з промінцями; худ. твори: В. Сухомлинський «Наш тато одужав», «Святковий обід», «Сьома дочка», конверти з розрізаними прислів'ями для роботи в групах, мікрофон; муз. супровід: Працюк «Різдвяна пісенька», А. Золкін «Вибрики», Е. Гріг «Ранок».

Записи на дошці:

Добро 1. Усе позитивне в житті людей, що відповідає їхнім інтересам, бажанням, мріям, благо.

2. Добра, корисна справа, вчинок.

Зло 1. Що-небудь погане, недобре.

2. Нещастя, лихо, горе.

3. Почуття роздратування, гніву, досади, розлюченість.

Милосердя – щирість, співчуття, готовність робити добро всякому, любов на ділі, здатність відгукнутися на чужий біль. Людям милосердним притаманне співчуття по відношенню до сироти, інваліда тяжко хворої людини, людини похилого віку, людини, що потрапила в біду.

Хід заняття

1. Вступне слово вчителя.

Доброго дня, діти.

Продзвенів уже дзвінок

Починаймо наш урок.

Отож часу не гай,

Подорожувати вирушай.

Сьогодні ми помандруємо Дорогою добра для того, щоб навчитись творити добро, радіти за інших, виховувати в собі милосердя, добре ставлення до оточуючого світу, слабших за себе. Звичайно рухатися по дорозі потрібно за правилами. Нагадаємо правила руху Дорогою добра.

1. Твори добро де тільки можеш.
2. Шануй своїх батьків.
3. Люби свою рідну землю.

Це основні правила нашого життя. Їх виконання допоможе нам бути в злагоді з нашими рідними, з усіма людьми.

- Відтак, почнемо розкривати велику таємницю природи Добра.

- Перед вами таблиця. На ній ви бачите слова, які мають різне значення: любити, сподіватися, шана, ненависть, байдужість, біль, повага, злагода, хороший, тривога, ніжність, сумний, хвороба, справедливість, війна, кров.

Завдання: знайдіть спочатку слова, які символізують добро. А тепер слова, які символізують Зло.

- Молодці, ви правильно визначили значення слів.

- Ми зробили перший крок до визначення поняття Добра. Сьогодні до нас завітав кореспондент газети «Шкільний вісник». Він хоче взяти у вас інтерв'ю.

Технологія «Мікрофон».

- А чи можна доторкнутись до Добра?

- Чи можна покоштувати?

- Чи можна понюхати?

Отже, це категорія не матеріальна, а духовна. Вона стоїть поряд з такими поняттями, як Душа, Дух.

- Як же зрозуміти, що це - Добра?

- З чим воно асоціюється? (Сонце)

Запрошую до дошки художників.

Завдання: намалювати сонечко, щоб воно було добрим.

- Якщо добро зобразити у вигляді музики. Яка це буде музика?

- Що є протилежністю Добра?

- Чого більше в сучасному світі Добра чи Зла?

Отже, Добра – духовна категорія. Її не можна торкнутися, понюхати, посмакувати. Добра можна тільки відчути: це ласкаве, добре, ніжне ставлення, це готовність допомогти в скрутну хвилину, це любов до оточуючого світу. Це те, що заставляє нас любити, радіти, співчувати.

Робота в парах.

Закінчіть речення «Мені добре, коли...». «Бути милосердним – це...».

- А хто вас любить дуже-дуже, навіть іноді більше, ніж мама, захищає нас від злого в світі, пече смачні пиріжки і кладе в свято під подушку подарунок. (Бабуся)

Отже, послухайте про неї твір.

Святковий обід

Ніна живе у великій родині. В неї мати, батько, два брати, дві сестри і бабуся. Ніна в родині найменша. Їй восьмий рік. Бабуся найстарша: їй уже 82. Коли сім'я обідає. В бабусі тремтять руки. Несе вона ложку до рота, ложка тремтить і з неї капає на стіл.

Незабаром у Ніни день народження. Мама сказала, що на її іменини буде в них святковий обід. На обід Ніна запросить своїх подруг. Ось і гості прийшли. Мама накриває стіл білою скатертиною. А Ніна думає: Це ж і бабуся за стіл сяде, а в неї руки тремтять...Подруги сміятимуться. Розкажуть потім у школі: в Ніниної бабусі руки тремтять».

Ніна тихенько й каже:

- Мамо, нехай бабуся з нами за стіл не сідає.

- Чого? – дивується мати.

- У неї руки тремтять. На стіл капає.

Мама зблідла. Не сказала ні слова, зняла зі столу білу скатертину й сховала її в шафу.

Вона довго сиділа мовчки. А потім сказала: «Бабуся нездужає. Тому святкового обіду не буде. Вітаю тебе, Ніно, з днем народження. Моє тобі побажання: бути людиною».

Запитання. Що це означає – бути людиною?

Висновок. Бути людиною – це поважати старість, дбайливо і терпимо відноситися до проявів старості, пам'ятаючи, що ніхто в цьому житті не вічний, кожен буде старим і немічним.

- Ми поговорили про бабусю, а про кого з чоловічого роду ми забули? Про тата.

Читання оповідання під музику Е. Гріг «Ранок»

Наш тато одужав

У синьоокої Катрусі сьогодні велика радість. Більше року хворів її тато. В лікарні лежав, три операції переніс. Мама і Катруся все сумували. Не раз, бувало, Катруся вночі прокинеться й чує: мама тихо плаче. А сьогодні татко вже на роботі. Здоровий і бадьорий. Радісно сяють Катрусині очі. Як прийшла вона до школи, поділилася радістю:

- Наш татко одужав.

Петько і Грицько подивилися на Катрусю, знизали плечима й нічого не сказавши, побігли ганяти м'яч. Катруся підійшла до дівчаток. Наш тато одужав, – сказала вона й засяла на radoщах. Одна із них, Ніна, здивовано спитала:

- Ну то й що?

Катруся відчула, як до горла підкотилася грудка і їй стало важко дихати. Вона відійшла до одинокої тополі на краю шкільного подвір'я і заплакала.

- Чого ти, Катрусю, плачеш? Почула вона тихий, ласкавий голос. Підводить голову – Костик, мовчазний хлопчик, що сидить за останньою партою.

- Наш тато одужав, – каже, схлипуючи, Катруся.

- Ой, як здорово! – зрадів Костик. – біля нашого дому, в бору, зацвіли проліски. Зайдемо після уроків до нас, нарвемо і понесемо вашому татові.

Якби хто знав як було радісно на душі в Катрусі?

Запитання. Чому ж так радісно було на душі у Катрусі?

Висновок. Бути добрим – це не тільки здатність допомагати, поспівчувати.

Бути добрим – це здатність радіти чужим radoщам, успіхам, сприймати чужу радість, як свою.

Пісня «Бути добрим»

Добрим бути просто чи не просто?

Не залежить доброта від зросту,

І дитина робить добру справу,

Як не кине друга на поталу.

Як людей полюбиш, пошануєш,
Силу для добра в душі відчуєш.
І закрутиться земля скоріше,
Якщо разом станемо добріші.

Доброта з роками не старіє,

Доброта від холоду зігріє.

І якщо вона як сонце світить,

То радіють і дорослі й діти.

Дорогі друзі! Давайте зараз заглянемо у свою душу і дамо відповідь на таке питання: чи завжди наші слова відповідають вчинкам? Що красномовніше говорить про здатність творити добро – красиве слово, не підкріплене ділом, чи конкретна справа?

Інсценізація оповідання «Сьома дочка»

Було в матері сім дочок. Ось поїхала мати в гості до сина, а син жив далеко-далеко. Повернулася додому аж через місяць. Коли мати ввійшла до хати, дочки одна за одною стали говорити, як вони знудьгувалися за матір'ю.

- Я скучила за тобою, немов ластівка за сонячним промінням, – сказала перша дочка.

- Я ждала тебе, як суха земля жде краплину дощу, – промовила друга дочка.

- Я плакала за тобою, як маленьке пташеня плаче за пташкою. – сказала третя.

- Мені було тяжко без тебе, як бджолі без квітки, щебетала четверта.

- Ти снилася мені, як троянді сниться краплина роси, – промовила п'ята.

- Я виглядала тебе, як вишневий садок виглядає соловейка, сказала шоста.

А сьома дочка нічого не сказала. Вона роззула матусю і принесла їй води у ночвах – помити ноги.

Запитання. Хто найбільше любив матір'ю?

Висновок. Добро – дієве. Воно любить конкретні справи.

Керуйтеся в своєму житті принципом: «Якнайменше красивих фраз, якнайбільше красивих справ.»

Ми тільки що, поговорили на тему: «Добро і сім'я», де сказали, що сім'я – це маленька спільність рідних по крові людей. А якщо взяти багато сімей і з'єднати їх, то це буде вже народ. З давніх-давен народ збирав перлини мудрості, які передавалися із уст в уста. Є в народній скарбниці і прислів'я про Добро та Зло.

Робота в групах.

Перед вами конверти, в яких ви знайдете, слова про добро та зло. Ви повинні скласти з них прислів'я про добро. Той, хто зробить це першим, отримає сонечко.

1. З добрим дружись, а злого й лихого стережись.

2. Злий плаче від заздрощів, а добрий – від радощів.

3. У кого є злість, той своє серце їсть.

А зараз подивіться на малюнок.

- Скажіть, кому може належати кожне серце? Чому? Яким кольором намалювали б Добре серце, а Зле?

Слухання музики

- **Послухайте музичні фрагменти і скажіть, до якої людини можна віднести той чи інший фрагмент? (А. Золкін «Вибрики», Л. Працюк «Різдвяна пісня»)**

Пригадаємо вірші про добре і красиве на землі

Врятує світ краса –

Завжди так говорили.

Тепер врятує світ лиш доброта,

Бо однієї вже краси занадто мало.

Бо стільки в світі зла й людина вже не та.

Тож, люди на землі!
Спішіть добро творити,
Щоб нам не згинуть у морі зла,
Щоб кожен міг серед краси прожити
У царстві справедливості й добра.

Учитель.

Творіть добро на землі-
Покликання для всіх.
То ж не лякайся, що малий –
Під силу кожному любить,
Навчатись добре, працювати,
Дружити, вміти й цінувати все,
Що називається добром.
Рости, дитино, й сміло йди у світ,
Та тільки завжди пам'ятай,
Цінуй життя, люби людей
І про добро не забувай.

А зараз ми засвітімо сонячні промінчики добрими словами про те . якою людиною повинна бути в своєму житті.

(Побудова асоціативного сонечка): доброю, веселою, працювитою, скромною, чемною, ввічливою, правдивою, дружньою.

Хай сонечко ясне
Зігріє весь клас,
Хай діти добрими
Зростають у нас.

Яких **принципів** повинна дотримуватись людина? *(Побудова асоціативного сонечка)*

- Стався до інших так, як би ти хотів, щоб відносились до тебе.
- Поважати інших, особливо старших і слабших від себе.
- Слухати маму, тата, бабусю.
- Не сміятися над каліками.
- Любити і берегти природу, тварин. Не про ходити байдуже коло людської біди, горя, розпачу.
- Не залишати тварин у біді.
- Любити природу і все живе. Бережливо ставитись до краси.
- Уміти не тільки поспівчувати у горі, а й порадити чужому успіху.

А я бажаю вам успіхів у постійній роботі над собою.

Хай множаться зерна Добра в ваших душах.

Ось і закінчився наш урок , але не закінчилась Дорога Добра. Вам ще, діти, жити і йти цією дорогою все своє життя. Хочеться, щоб на цій дорозі ви не згубили людяності, чесності, чуйності.

Учень. Сказав мудрець:

- Живи, добро звершай!
Та нагород за це не вимагай.
Лиш в добро і в вищу правду віра
Людину відрізня від мавпи і від звіра.
Хай оживає істина стара:
Людина починається з добра!

Пісня «Людина починається з добра»

Людина починається з добра,
Із ласки і великої любові,
Із батьківської хати і двора.

З поваги, що звучить у кожному слові.

Людина починається з добра,

З уміння співчувати, захистити.

Це зрозуміти всім давно пора,

Бо ми прийшли у світ добро творити.

Людина починається з добра,

Із світла, що серця переповняє.

Ця істина, як світ, така стара,

А й досі на добро нас надихає.

Література

1. В. Г. Бусел «Великий тлумачний словник сучасної української мови»
2. В. І. Даль «Тлумачний словник»
3. Г.Алієв, О. Петькун Прислів'я та приказки
4. В. С. Сухомлинський Твори
5. Б. Огульчанський «Дорога Добра»
6. Л. Забашта «Людина починається з добра».

Валентина Купновицька,

учитель початкових класів

Уманської загальноосвітньої школи I-III ст. № 11

Уманської міської ради

Урок – не самоціль. Це інструмент виховання та розвитку особистості.

В. Сухомлинський

Перехід до особистісно орієнтованої моделі навчання і виховання спрямовує роботу сучасного вчителя на впровадження не тільки інноваційних технологій навчання, що забезпечують розвиток здібностей, потреб та інтересів учнів, а й на створення такого середовища на уроках, яке б сприяло духовному сходженню дитини, її моральному і культурному вдосконаленню. Уроки доброти і радості допоможуть у кожній дитині розкрити тисячі нерозкритих талантів, вселити віру в себе, відчутти маленькій особистості, що її думка цікавить інших, сприятимуть встановленню довірливих і щирих стосунків між учнями.

Навчально-виховний процес організовується так, що учні долучаються до моральних цінностей, вчать гуманізму, добра посмішка і щирість вчителя та товаришів посиляють натхнення кожній дитині, налаштовують на духовний контакт, викликають бажання співпрацювати, відчувати потребу один в одному, бажання продовжити такий урок. Доброта, Милосердя, Сердечність, Співпереживання проростуть в дитячих душах і надихнуть на чесні, шляхетні вчинки в житті.

Клас 3.

Предмет. Я і Україна. Громадянська освіта. 3-й клас

Тема. Доброта

Мета: розкрити зміст поняття *доброта*, вчити творити добро безкорисно, показати переваги доброти над жорстокістю і байдужістю; розвивати вміння співчувати; виховувати прагнення до виховання в собі кращих людських якостей.

Обладнання: портрет В.О. Сухомлинського, текст оповідання В.Сухомлинського, завдання для групової роботи, кольорові картки, плакат з написом «Правила Доброти», вислів Генріха Гейне, слова для «павутинки», підручник (Байбара Т.М., Бібік Н.М. Я і Україна: Підруч. для 3 класу. – К.: Форум, 2003), сигнальні картки.

Запис на дошці.

Життя дається людині на добрі справи.

(Генріх Гейне)

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

Вітання гостей.

Вітання друзів.

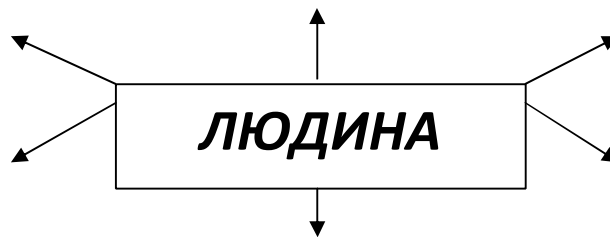
- Діти, торкніться один одного, усміхніться одне одному й подаруйте щирі усмішки та чудовий настрій. (Учитель торкається першої дитини, а діти далі – своїх друзів по черзі – «ланцюжком»).

У ч и т е л ь. Коли ми даруємо добрі слова, чудовий настрій, тепло своїх долонь іншим, нам стає також добре, тепло і затишно на душі.

II. Підготовка до повідомлення теми уроку.

Учитель. У В. Сухомлинського є оповідання «Кожна людина повинна». Його герой, маленький хлопчик Петрик, дивується, чому вночі машиніст не спить, як всі, а веде поїзд. Послухайте уривок розмови хлопчика з мамою. (*Інсценізація уривка учнями класу*).

- Як же це так? Йому ж хочеться спати ?
- Хочеться, але він повинен вести поїзд. Кожна людина повинна.
- І я повинен?
- І ти повинен.
- Що ж я повинен?
- Бути людиною! Це найголовніше.
- **«Мозковий штурм».**
- Якою, на вашу думку, повинна бути людина?

«Асоціативний куц». (Діти підбирають слова: доброю, чесною, відповідальною, працьовитою, щедрою, скромною, ввічливою, дружелюбною, наполегливою, старанною та інші.)

III. Повідомлення теми, завдань уроку.

Вчитель.

- Як ви гадаєте, яка із цих людських чеснот найбільше цінується в людині? (Доброта).
(Повідомлення теми уроку і завдань уроку).

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Бесіда.

- Ми часто чуємо слова **добро, доброта**. Що, на вашу думку, означають ці слова? (Відповіді учнів).

Добро – корисна справа, вчинок.

Доброта – чутливе, дружнє ставлення до інших.

2. Читання вірша І. Драча (підручник, с. 43).

- Яка головна думка цього вірша?
- Як автор доводить цю думку?
- Який висновок можна зробити? (Добрі справи треба робити безкорисно.)
- Цей висновок буде одним із Правил Доброти, які ми сьогодні складемо на уроці. (*На дошці плакат «Правила Доброти»*).

3. Робота над прислів'ями. Групова робота.

Поділ на групи (*за кольором картки*). Повторення правил. Вивчення інструкції.

Інструкція для роботи в групі

- 1) Складіть із слів прислів'я.
- 2) Обговоріть його.
- 3) Наклейте складене прислів'я на аркуш паперу.

4) Підготуйтеся до презентації.

Прислів'я

- Хто людям добра бажає, той і сам добро має.
- Зробиш добро не кайся; вдієш лихо – начувайся.
- Доброго держись, а злого стережись.
- Від доброго слова і лід розтане.
- Добрий завжди прийде на допомогу.

(Презентація групами своїх робіт.)

4. Робота з підручником.

1) Читання оповідання «По щирості».

- Чому автор називає Василька хитрим? Щирий він? (Ні. Скупий).

Висновок. Не будь жадібним.

2) Читання казки «Добро і зло» за логічно закінченими частинами.

а) I частина (1-5 абзаци).

- Чим Добро пригостило Зло?

- Як Добро віддячило Злу за зло?

б) Читання II частини самостійно.

в) Вибіркове читання.

- Причиною чого є зло?

- Що сказано про злу людину?

- Що сказано про добро і добрих людей?

- Яку українську народну казку нагадає вам ця казка? («Лисичка та журавель»).

Висновок. На зло відповідай тільки добром.

Фізкультхвилинка «Учимося разом спілкуватися»

- Станьте парами.
- Візьміться за руки.
- Подивіться одне на одного.
- Усміхніться одне одному.
- Поверніться до класу.
- Усміхніться класу.

IV. Закріплення вивченого

1. Слухання оповідання В. О Сухомлинського.

Тато дав Андрійкові срібного карбованця і сказав:

- Як ітимеш зі школи додому, зайдеш у крамницю, купиш цукру та масла.

Андрійко поклав карбованця в кишеню піджака, та й забув про нього. На фізкультурі роздягався та й кинув піджак на траву, поки якісь вправи робив.

Після уроків згадав, що потрібно зайти до крамниці. Засунув руку в кишеню, а карбованця немає. Злякався Андрійко, зблід, стоїть не може й слова промовити. Хлопці питають:

- Що з тобою, Андрійку?

Розповів хлопчик про своє нещастя. Знали товариші, що батько в нього сердитий, битиме.

- Допоможіть Андрійкові, - сказала Таня. – У кого є гроші, – давайте зберемо карбованець!

Кожен поліз до кишені. Хто дві, хто три, хто п'ять копійок знайшов. Один тільки Степан сказав:

- Хай береже гроші. Сам загубив – сам хай і думає, що тепер робити.

Не дам ні копійки.

Сказав так і пішов додому.

Підрахували зібрані гроші – дев'яносто дев'ять копійок. Пішли гуртом до крамниці, купили цукор, масло. Радісний повертався Андрійко додому. Наступного дня ніхто не

захотів із Степаном сидіти за однією партою. Він залишився один. Тоді Степан поскаржився вчителіві:

- Чого це зі мною ніхто не хоче сидіти?
- Запитай у товаришів, – відповів учитель.

Вчитель.

- Чому зі Степаном ніхто не хотів сидіти?
- Яким був Степан?

2. Групова робота.

Інструкція для роботи в групі

- 1) Переробіть кінець оповідання так, щоб Степан став позитивним героєм.
- 2) Занотуйте кінцівку.
- 3) Підготуйтеся до презентації.

Презентація групами робіт.

Висновок. Допомагай слабким, хворим, маленьким та тим, хто потрапив у біду.

3. Слухання вірша Лідії Компанієць «Від рідної хати дитину...».

Від рідної хати дитину

Веде у широкий світ

Ота єдина стежина,

Що дарує красу і цвіт.

Іди по тій стежці, дитино,

Даруй любов і тепло,

І пам'ятай: ти – Людина!

Вчись, думай, твори добро.

Висновок. Твори добро і пам'ятай, що ти - людина.

V. Підсумок уроку

1. Гра «За – проти».

- Якщо ти добра людина, то повинен ...

(Учні сигналізують картками. Якщо погоджуються – зелений сигнал «світлофора», ні – червоний.)

- Допомогати мамі по господарству.
- Робити комусь зле, якщо ніхто не бачить.
- Берегти рідну природу та охороняти її.
- Шанувати працю інших людей.
- Вихвалити самого себе.
- Допомогати друзям у біді.
- Насміятися з чужих помилок.
- Вміти прощати, просити вибачення.
- Любити своїх рідних.
- Поважати старших.
- Захищати слабкого.
- Ображати інших.
- Галасувати там, де інші працюють, відпочивають.
- Добре вчитись, бути стриманим і вихованим.

2. Зачитування Правил Доброти.

- Я хочу, щоб після сьогоднішнього уроку ви по-новому оцінили свої стосунки із друзями, із близькими вам людьми. Починайте творити добро! Як? Досить просто. Приміром, вийшовши з дому, привітайтеся з сусідом, усміхніться і привітайте його ще з одним весняним сонячним днем. Повірте, у душі цієї людини народиться подяка. Ваша увага зробить маленьке диво, покращить цей світ, отже, і вас.

VI. Домашнє завдання.

Скласти розповідь «Вчинок, за який мені не соромно».

Список використаних джерел

1. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: Початкова школа, 2006. – С. 273 - 274.
2. Байбара Т. М., Бібік Н. М. Я і Україна: Підручник для 3 класу. – К.: Форум, 2003. – С. 43 - 44.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. – К.: Рад. Школа, 1988.
4. Земба Л. І. Уроки громадянської освіти. 3 клас: Навч.-метод. Посіб. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – С. 61 – 92. – (Б-ка журн. «Початкове навчання та виховання»; Вип.7 (43)).
5. Досяк І. М. Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій. 1-4 класи: Навчю-метод. Посіб. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – С. 4 – 67. – (Б-ка журн. «Початкове навчання та виховання»; Вип. 6 (42)).
6. Божко І. В. Розвиток пізнавальної активності засобами особистісно орієнтовного навчання// Початкове навчання та виховання – 2009 – № 16 -18. – С 31 – 39.
7. Дивосвіт дитинства: Хрестоматія з етики для учнів початкової школи. / За ред. В. М. Хайруліної. – К.: Вид. «Плеяди», 2005. – С. 22.

*Рибчинецька О.Д., вчитель початкових класів,
Заболотня О.Д., бібліотекар Черкаської
загальноосвітньої школи I-III ступенів №10
Черкаської міської ради*

Тема. Той, хто творить Добро, творить саме Життя.

Мета: ознайомити дітей з поняттям «доброта», розкрити моральний зміст доброти, розвивати уявлення учнів про достоїнства людини, вміння творити добро; сприяти розвитку в учнів мотивації до добрих і гуманних вчинків; сформувати негативне ставлення до людських пороків, аморальної поведінки; виховувати чуйне ставлення до людей і всього навколишнього світу.

Обладнання: виставка книг, картки до гри «ФЕЯ ДОБРОТИ», «ДОБРИ ЧАРІВНИКИ», кольоровий папір, олівці, мультимедійним проектор.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Вчитель. (Слайд 2)

Не лінуйтесь робити добро,
Лише зла не бажайте нікому,
Бо воно, як велика гора,
Стане вам на шляхові земному.
І заступить навколишній світ,
Зробить серце жорстоким, холодним.
Ви з любов'ю живіть з юних літ,
Будьте чуйним, веселим і добрим.

II. Повідомлення теми і мети уроку

Сьогодні наша розмова піде про одну із найчудовіших людських якостей – доброту. Ми з вами будемо вчитися робити добро.

Бібліотекар. Людина приходить у світ для добра. Вона наділена розумом, тому може дуже багато чого навчитися, здатна творити сама свою долю. Але щоб бути господарем власної долі, їй потрібно з дитинства вчитися, багато працювати над собою, гартувати

волю і характер, набувати добрих звичок, вдосконалювати дух і тіло, виробляти різні вміння і навички. Все це під силу кожній людині, бо знання, вміння і навички самі не приходять, їх треба здобувати наполегливою працею. І щоб жити в цьому складному світі гідно, треба багато чого навчитись, знати, вміти, а головне – бути **доброю і мудрою людиною**. Сьогодні ми поговоримо про добро і зло, чуйність і жорстокість.

III. Актуалізація опорних знань учнів

Учитель. (Слайд 3)

- Що таке добро? (Словникова робота).

Доброта – це чутливе, дружнє ставлення до людей.

- А тепер давайте разом з вами подумаємо, якою повинна бути добра людина? *Довідкове бюро*.

Добра людина – це насамперед людина гуманна. А гуманність – це людяність, чуйність, повага до людей. Гуманність – це прагнення людини робити добро всім оточуючим. От і виходить, що добрий – це той, хто робить добро.

Учитель. Отже, виходить, щоб бути доброю людиною, треба робити гарні, добрі вчинки, нести людям світло і тепло.

Аналіз ситуації.

Учитель. Сьогодні ми з вами прочитаємо оповідання В. Сухомлинського «Найгарніше і найпотворніше». Воно допоможе зрозуміти вам найбільшу мудрість – людина приходить у світ для добра.

НАЙГАРНІШЕ І НАЙПОТВОРНІШЕ

Марія Іванівна сказала нам:

– Діти, подумайте, що вам здається найгарнішим у світі й що – найпотворнішим. Подумайте й напишіть про це твір.

Довго я думала, що ж найгарніше. Найгарніше – це тендітні квіточки конвалії. Вони такі ніжні й ласкаві. Вони радіють, що на небі сонце. Коли дивишся на ці квітки, то стає радісно. Хочеться зробити щось добре. І ще хочеться, щоб люди говорили про тебе, що ти гарна, слухняна дівчина, добра мати й батькова дочка.

Найгарніше – це коли люди роблять одне одному добро.

Раз було таке. Біля високого дерева на лавочці сидів старий дідусь. Він їхав автобусом і йому стало погано. Вийшов дідусь із автобуса та й сидить на лавочці. Мама запросила його додому, дала ліків, нагодувала. Дідусь відпочив, а наступного дня поїхав додому. Він їхав від сина.

А найпотворніше було ось що. В одного хлопчика померла бабуся. Стара-престара, їй дев'яносто років. І він не пішов на похорон. Та й коли хворіла – він її теж не провідував. Невже йому оте не боліло? Найпотворніше, коли людина стає зла, безсердечна.

- Діти, чи згодні ви зі словами дівчинки, що «найгарніше – це коли люди роблять одне одному добро»? Чому?
- Чи сподобався вам поступок мами? Як поступили б ви в такій ситуації?
- Діти, чи згодні ви зі словами дівчинки, що «найпотворніше, коли людина стає злою, безсердечною»?
- Яким був хлопчик? Чи можна назвати його вчинок добрим? (Слайд 4, 5)
- Чого вчить нас це оповідання?

Висновок. Василь Сухомлинський хотів, щоб усі діти виростили добрими, чуйними, дружніми і щирими. Я вірю, що так воно і буде. Хай у кожному серденьку живе доброта, любов до людей і навколишнього світу.

IV. Первинне сприйняття й усвідомлення нового матеріалу.

1. Бесіда.

Бібліотекар.

- Діти, як ви гадаєте, що таке доброта? У чому вона виявляється?
- Як ви ставитесь до тих людей, які з вами добрі, лагідні та щирі?

- Дітки, наведіть, будь ласка, приклади людської доброти, що їх ви бачили чи відчували на собі.
- Як ви гадаєте, що таке зло? У чому воно може проявлятися?
- Чи хотіли б ви жити із злими людьми або просто зустрічатися з ними? Чому?
- Якими б ви хотіли бути в цьому житті: злими чи добрими? Чому? Доведіть це.
- Хто з вас уже відчув у своєму серці доброту? Що ви для цього робите?
- Який вчинок можна назвати жорстоким?

Учитель. Бачу, ви розумієте, що таке добро і що таке зло, і не хотіли б зустрітись у своєму житті з жорстокою людиною. Тому давайте поговоримо про те, як не стати жорстоким, а вирости добрим, чуйним, співчутливим до чужого горя.

Давайте розглянемо такий випадок: ти давно мріяв про домашню тваринку, тобі хотілося мати у себе вдома гарного песика, який би тебе любив, слухався, виконував різні команди. І ось тобі, нарешті, принесли маленьке цуценя – твого майбутнього друга. Принесли просто так, з любові до тебе, хоча батьки були категорично проти. І ось почалися напружені дні. Песик не лише грається і кумедно перевертається, а ще й скавучить, відмовляється їсти те, що ти пропонуєш, і, щонайгірше, – за ним треба прибирати. Тобі не хочеться, а мама з татом сварять тебе. Мама наполягає, щоб вигнати песика. Ти у відчаї. Усе це так набридло та ще й поїздка якась нагодилась. От ти виносиш песика із хати і залишаєш його подалі від дому. Серце трохи стискається, але поїздка куди важливіша за песика. А песик? Він маленький, беззахисний... Тепер у нього немає ні мами, ні господаря, який би турбувався про нього. Що ж йому робити? Ти поїдеш з батьками відпочивати, вони дбатимуть, щоб ти радів і насолоджувався життям.

А в цей час твій чотириногий друг шукає їжу на смітниках, його вже, може, розривають бродячі пси. Їх так само хтось викинув, бо не хотів доглядати, не хотів бруднити біленьких рук...

Погляньте, діти, навколо себе. Таких песиків і котиків є багато навіть у вашому дворі. Чи це не ті тваринки, яких хтось спочатку узяв, щоб потішитись, а потім викинув.

Запам'ятайте: ми відповідаємо за тих, кого приручаємо. (Слайд 6-13)

Бібліотекар. Якщо ви не можете створити належних умов, то краще не беріть тваринку зовсім. Одного разу ти викинув котика чи песика, наступного – ще якусь тваринку, а згодом ти робиш це зовсім просто і серце вже не стискається від болю, бо воно стало жорстоким, злим. Добра людина не буде бездумно нищити і ламати деревце чи квітку лише тому, що їй так захотілося. Не стане ловити яскравого метелика або маленького жучка для свого задоволення, бо знає, що всі мають право на життя. (Слайд 14)

І людина не повинна нищити і вбивати, а лише творити і примножувати красу цього світу, берегти його і любити. У народі кажуть:

Хто людям добра бажає, той і собі має.

Не одежа красить людину, а добрі діла.

Байдужа людина може пройти повз людину, котра потрапила в біду. А що буде, коли і з тобою трапиться біда і в ту мить тобі ніхто не допоможе? Ти про це подумав? От ти лежиш на дорозі із зламаною ногою, не можеш поворухнутися, а повз тебе проходять люди і не звертають на тебе увагу. Звичайно, у нашому суспільстві є ще добрі люди, і вони допоможуть тобі у біді. А як би ви вчинили?

Висновок. Пам'ятайте, діти, жорстоким своє серце зробити легко, лише варто декілька разів зробити зло, а далі це стає звичкою. Люди з жорстоким серцем здатні на злочин. Вони, не вагаючись, вбивають, грабують. Але будь-який злочин карається. Ви уявили таку людину, в якій від люті перекошене лице, у серці зло і жорстокість, у якій злий погляд і страшні думки рояться в голові? Від такої людини можна чекати найстрашнішого у будь-яку хвилину. Вона може зрадити і вбити. Ви б хотіли зустрітись з такою людиною, котра швидше схожа на голодного вовка, ніж на людину? Ні, звичайно. Тому у серці несіть до

всіх свою любов і лагідність, а не лють, зло, жорстокість. Та й народ наш завжди застерігає про це:

*Не копай ями іншому, бо сам упадеш.
Добро далеко розходиться, а зло ще далі.*

Учитель.

– А тепер поміркуймо разом, кому краще у світі жити: доброму чи злому?

– Добра людина досягне успіхів у своєму житті, якщо тільки цього захоче. А зла?.. Вона обов'язково зробить щось таке, за що буде покарана. Чи досягне ця людина успіхів?

– Звичайно, ви ще маленькі і не можете допомогти всім тваринкам, всім людям, які цього потребують, так як це роблять дорослі. Щоб ваше серце було добрим, то не чиніть зла. Допоможіть чим зможете нужденному. І не має різниці – людина це чи тварина, всі ми хочемо добра і ласки, любові і захисту. Отож поспішайте творити добро. Якщо ви нічим не можете допомогти, то співчуйте, не насміхайтесь із чужої біди, не робіть ще більшого зла тому, хто потрапив у біду. Ніколи не завдавайте болю тварині, бо їй так само боляче, як і вам, і вона тремтить від страху. Вона від вас сподівається тепла і любові, їжі і захисту.

Бібліотекар. А ще є люди, яким не байдужа доля дітей, які залишилися без батьківського піклування. Ці діти живуть у жахливих умовах, не навчаються в школі, часто голодні, мерзнуть у холодну пору. Прикро, що вони долучаються до злочинного світу. Серця їх черствіють. Ці діти вже зараз здатні на різні злочини. Але є люди, які допомагають цим нещасним дітям. Більшість таких дітей знаходять притулок у сирітських будинках, де про них турбується держава. Однак є й такі, що з різних причин втекли з державних установ і далі продовжують бродяжничати. Тому допомога людей з добрим серцем для них дуже важлива. Бо від людської доброти і тепла, серця цих діток розкриваються, мов квітка.

Поспішайте робити добро, вчіться співчувати. Не намагайтесь комусь зробити зло, причинити біль, тому що за це рано чи пізно ви будете покарані. Колись ви також можете опинитись у скрутній ситуації, і вам ніхто не подасть руки.

Пам'ятайте! Як ви ставитесь до цього світу, таким боком і світ до вас повернеться. Якщо ви зростете добрими людьми, то буде й вам всюди добре, бо, як каже народна мудрість:

Доброму скрізь добре!

А коли ви будете робити зло, то і світ до вас повернеться жорстокістю і злом. Не забувайте про це ніколи. Будьте завжди добрими, чуйними, щедрими!

Фізкультхвилинка. (Слайд15)

Іде дід через лід,
Дідусеві слизько.
Іде дід через лід,
А їти неблизько.
Підійдем до діда ми,
Візьмемо за руки,
Бо слизькі серед зими
В діда закаблуки.
Тьохка лід, дзвонить лід.
Вітер з лісу вибіг.
Іде дід через лід,
Каже нам: «Спасибі!».

Учитель.

- Діти, ми раніше з вами вчили вірші про добро. Давайте пригадаємо.

Учень 1. Доброта, як промінь сонця,

Що з'явився у імлі,
Пригорнувся до віконця

І розлився по землі.

Учень 2. Доброта, як ласка мами,
Віддає любов свою.
Ніжить серденько так само,
Як і пісенька в гаю.

Учень 3. Доброта, як щедрість літа, –
Радість, щастя і краса!
Як волошки серед жита,
Ще, як дощик і роса.

Учень 4. Пам'ятайте, любі діти,
Істина така проста!
Найцінніше в цілім світі –
Це любов і доброта.

V. Закріплення та осмислення знань.

Робота з виставкою книг.

Бібліотекар.

- Які з книжок, представлених на виставці, вам знайомі?
- Хто їх автор?
- Діти, на кого з казкових героїв ви хотіли б бути схожими? Чому?

2. Інсценізація казки («Чому коти і пси ворогують»).

Висновок. Казка — джерело виховання доброти. Бо в казці завжди добро перемагає зло.

3. Словесне малювання.

Учитель. Спробуйте намалювати словесний портрет Добра і Зла.

(Слайд16)

4.Робота в групах. *(Діти на сонячних промінчиках записують якості доброї людини).*

VI. Узагальнення та систематизація знань

ГРА « ФЕЯ ДОБРОТИ»

Діти стають у коло і витягують перед собою руки. Учитель непомітно вкладає в долоньки одного з дітей сонечко і голосно каже: «Хто сьогодні всіх добріший, виходь сюди скоріше!» Той, у кого сонечко, вибігає в центр кола і стає Феєю Доброти.

Фея Доброти торкається до кого-небудь з дітей сонечком і розповідає про нього щось добре. Той, кого торкнулася Фея, говорить добре про свого сусіда, який, у свою чергу, говорить щось добре наступному по колу і т. д.

ГРА «ДОБРІ ЧАРІВНИКИ»

Усі діти – добрі чарівники. Кожний повинен подарувати людям який-небудь добрий подарунок. Діти малюють свої добрі подарунки. Потім по малюнках діти один одного вгадують, які добрі дарунки принесли людям чарівники.

VII. Підсумок уроку

Бесіда.

- З чим познайомилися сьогодні на уроці?
- Що таке добро? Що таке зло?
- Чого вчить прислів'я: «Не пам'ятай зла, сам добріший будеш»? Як ви вважаєте, яка людина сильніша й мудріша – добра чи зла

Учитель.

Висновок. Сильна людина ніколи не буде мстити, відповідати злістю на злість*(Слайд18)*. Тому що

«Помста є насолодою душі дрібної та низької» (Ювенал).

Так давайте ж рости сильними й мудрими, щоб добро збільшувалося на Землі, а злість, хитрість, неправда зменшувалися.

VIII. Домашнє завдання (Диференційоване)

1. Скласти невелику розповідь про людину, що зробила зло, і про те, що з цього вийшло.

2. Прочитати українську народну казку «Вовк та кіт» (*характеристика героїв*).

Бібліотекар. Закінчуючи нашу зустріч, хочу вам усім побажати: нехай промениться доброта у ваших очах, а із серця струменить співчуття, милосердя, повага до людей, живіть так, щоб легше жилося поруч із вами. Сійте у своїх душах зерна доброти, і проростуть вони вам урожайною нивою. (*Слайд19*)

Ти добро лиш твори повсюди.
Хай тепло твої повнять груди:
Ти посій і доглянь пшеницю,
Ти викопай і почисть криницю.
Волю дай, нагодуй пташину,
Приласкай і навчи дитину.
Бо людина у цьому світі
Лиш добро повинна творити!

Сивак Світлана Вікторівна,

вчитель початкових класів

Костянтинівської спеціалізованої школи I-III

ступенів Смілянської районної ради

Тема. Той, що творить добро, творить саме життя.

Мета: учити учнів проявляти доброту, співчуття, турботу про інших; розвивати почуття відповідальності за свої вчинки; виховувати віру в силу добра.

Обладнання: збірники художніх творів В.Сухомлинського; плакати з висловами відомих людей про добро; паперове сонечко-модель уроку, таблиця «Чесноти доброї людини»; різнокольорові пелюстки.

Хід уроки

I. Організація класу.

II. Повідомлення теми. Психологічне налаштування.

- Уроки бувають різні: сумні і веселі, цікаві і не дуже, повні дивних відкриттів, переконливих доказів, практичних дій, міркувань та передбачень. Сьогодні я хочу подарувати вам урок Доброти. Зобразила я його у вигляді моделі Сонечка. У нього добрі очі, добра посмішка, добре серце. Разом із Сонечком ми будемо вчитися відчувати. «Лише серце добре бачить. Найголовнішого не побачиш очима», – говорив мудрий письменник А.Екзюпері.

III. Усвідомлення нового матеріалу.

1. Девізом нашого уроку будуть такі слова:

Хай сьогодні в кожне серце наш урок додасть тепла,

Хай прийде до нас натхнення, в очах сяє доброта.

– У кожного з вас на парті лежить кольорова модель Сонечка. Візьміть своє Сонечко. Воно поцілує вас промінчиком у щічку, залоскоче чубчика і покотиться розсіювати свої промінці. Сонечко освітить, зігріє вас і принесе багато-багато добра. І ви володар його. У вас багато добра! Ви світлі, щасливі і усміхнені.

2.Криголам «Сонечко».

- Відчуйте в собі тепло, доброту.

- Потріть долоньки одна об одну, щоб відчутти ще більше тепло. «Зліпіть» уявну кульку з вашого тепла і добра, «передайте» її однокласнику. Подаруйте щиру посмішку один одному. Вона поведе вас дорогою тепла, дорогою Добра й мудрих і вічних казок В.О.Сухомлинського.

3. Представлення збірок художніх творів В.О.Сухомлинського.

Сухомлинський Василь. Казки Школи під Голубим Небом: Казки притчі, оповідання. /упоряд. О.В.Сухомлинська: Худож. М.В.Перевальська.-К.: Рад.шк.,1991.-191 с.; іл..

Українські літературні казки /Упоряд.: Т.Качалова, О.Шевченко. – К.: Школа, 2002 – 192 с. – (сер. «Хрестоматія школяра»).

4. Обговорення прочитаних творів В.Сухомлинського.

Метод «Групування». Робота в групах.

На дошці прикріплено картку зі словом «Усмішка».

Такі ж картки отримує кожна група.

- Діти, обговоріть у групах і напишіть всі слова та ідеї, які виникли у вас відносно цього поняття.

Учні записують слова та фрази на картках в прикріплюють їх на дошці біля ключового слова.

УСМІШКА

люди		мир		довкілля
	радість		захоплення	
любов		симпатія		задоволення
	взаєморозуміння		спільні інтереси	
позитивна енергія				

- Якою пишною і красивою стала виноградна лоза. Її прикрасили слова, що виражають всі почуття і уявлення про значення усмішки для знаходження взаєморозуміння між людьми.

5. Читання оповідання В.Сухомлинського «Усмішка».

- То в чому виражається велика сила?

Учні записують на одному з промінчиків свого Сонечка слово «усмішка».

Висновок.

Добро починається з усмішки.

Вчитель. В.О.Сухомлинському належать слова; які є провідною думкою сьогоднішнього уроку:

«Роби добро не тільки тоді, коли тебе бачать люди. Значно більше треба для того, щоб залишатись людиною тоді, коли тебе ніхто не бачить».

- Як ви розумієте цей вислів?

6. Читання вчителем твору В.Сухомлинського «Конвалії перед вікном». Обговорення змісту.

- Що сталося з Наталочкою?
- Як однокласники підтримували хвору дівчинку?
- Яке диво побачила Наталочка?
- Чи можна сказати, що в дівчинки добрі друзі?

7. Створення квітника Доброти.

На дошці розміщена таблиця

«Чесноти доброї людини»			
Довіра	– (фіолетовий),	вірність	– (оранжевий)
чуйність	– (зелений)	взаєморозуміння	– (жовтий)
чесність	– (голубий)	співчуття	– (синій)
щедрість	– (рожевий),	повага	– (червоний)

- Діти, у кожного із вас на парті лежать різнокольорові пелюстки, колір яких відповідає тим чи іншим чеснотам. Виберіть 5 основних, на вашу думку, понять, які найбільш притаманні добрій людині. Створіть квітку Доброти.

Діти виготовляють різнокольорову квітку і розміщують її на квітнику Доброти.

- Погляньте, як розквітли «квіточки-чесноти», який красивий наш квітник. Пропоную

подарувати його хворій однокласниці. Запишіть на промінчиках вашого Сонечка вибрані вами чесноти доброї людини.

8. Учні пригадують і переказують оповідання В.О.Сухомлинського «Добре слово».

- Що трапилось з Олею?
- Як родичі рятували дівчинку?
- Що зробила прабабуся Надія?
- Що повернуло дівчинку до життя?
- Який можна зробити висновок з цього твору?

9. «Коло Друзів»

- Запрошую вас у коло Друзів. Спробуємо і ми один одному сказати добрі, ласкаві, привітні слова.

10. Обговорення змісту оповідання «Красиві слова і красиві діла».

- Чи пожаліли хлопці незнайомого хлопчика, що змок?
- Як кожний із них це зробив?
- Як зрозуміти вислів: «Гарні не красиві слова. Гарні красиві діла»?

11. Методика «Асоціативний куц».

- Добро людина завжди прийде на допомогу іншому.
- Чи приходилось вам надавати допомогу людям?
- Чи вимагали ви плату за допомогу? Якщо ні, тоді яка це допомога?
- Чи важливо отримати допомогу саме тоді, коли людина цього дуже потребує? Яка це допомога?

Учні створюють «асоціативний куц», ключовим словом якого є слово «допомога».

сердечна

корисна

безкорислива

Допомога

своєчасна

щира

друзі

батьки

- У житті треба не тільки чекати добрих вчинків від інших, а й віддавати тепло своєї душі людям, що нас оточують. Адже, людина живе для того, щоб творити добро, щоб допомагати один одному. І допомога має бути своєчасною, щирою, безкорисливою.

12. Метод «Незакінчене речення...» .

- Уявіть собі, що у вас є можливість перетворитися у Добро. Закінчіть речення про свої дії в образі Добра.

Я – Добро

Я живу ..... Я роблю .....

Я знаю ..... Я мрію .....

Я бажаю .....

VI. Підсумок уроку.

- То якою має бути добра людина?
- Із слів «розсипанки» складіть вислів:

цього

жити

так

комусь

від

людина

щоб

було

радісно

повинна

Людина повинна жити так, щоб комусь було від цього радісно.

Градоблянська Валентина Василівна,
вчитель початкових класів

Грищанецького навчально-виховного комплексу

Тема. Той, хто творить добро, творить саме життя.

Мета. Навчати учнів робити добрі справи на прикладах творів В.О. Сухомлинського; розширити уявлення дітей про доброту; навчати учнів висловлювати власні думки, своє ставлення до вчинків інших; розвивати зв'язне мовлення учнів, мислення; виховувати повагу, добре ставлення до інших; прищеплювати бажання творити добро.

Обладнання: картки для групової роботи та роботи в парах, дитячі малюнки, аркуші паперу з прислів'ями, маленькі сонечка з написом «Твори добро».

Хід уроку

I. Організація класу.

Давайте привітаємось,
Давайте посмінемося,
Давайте в очки глянемо,
І ще добріші станемо!

II. Актуалізація знань учнів.

Дорогі діти! Дорогі гості! Сьогодні ми зібралися на незвичайний урок, предмет обговорення якого не має терміну давності. Це те, що ніколи не вийде з життя людей. Всі хочуть його отримувати, але не всі можуть його робити.

III. Повідомлення теми і мети уроку.

Про що ми будемо сьогодні вести мову, над чим будемо працювати, дізнаємося, коли виконаємо завдання.

Робота в групах.

З кожного рядка таблиці виписати літери, які не повторюються і утворить слово.

о	о	а	р	д	р	а	к	о	к
о	а	м	а	м	н	н	м	у	у
л	о	а	м	а	о	б	м	л	о
д	у	ж	р	у	а	а	ж	д	д
о	ш	г	є	є	ш	г	ї	ї	ш

добро

т	о	л	о	м	л	м	а	о	а
з	ж	й	з	в	й	ж	м	м	ж
е	ю	о	е	ю	х	є	є	х	х
а	у	е	о	о	е	у	р	а	а
к	к	з	и	з	ф	ф	с	с	с

твори

Отже, говорити ми сьогодні будемо про добро. А коли об'єднаємо ці два слова, то отримаємо девіз уроку, що повинен стати девізом життя: **«Твори добро!»**. Прочитаймо тему уроку, написану на дошці: **«Той, що творить добро, творить саме життя»**. Як ви розумієте цей вислів?

Допоможуть провести урок народна мудрість, твори В.О. Сухомлинського, досвід життя, ваші малюнки, ваші знання та маленькі добрі сердечка.

IV. Робота над темою уроку.

1. Робота зі словами.

Прочитаймо слова, написані на дошці.

добро
добрий
доброта
добродій
доброзичливий
добропорядний
добросовісний

– Що в них спільного?

Всі ці слова ви неодноразово чули. Всі вони вам відомі. Ви, мабуть, помітили, що тут є складні слова, утворені з двох слів, що слово добро співзвучне зі словами «порядність», «совість», «чесність», «зичити» – бажати, «дія» – діяти.

2. Робота з діаграмою.

– А що, на вашу думку, означає слово «доброта»?

Отримали ми сонечко доброти, світло якого ніхто і ніщо ніколи не затьмарить. Це сонечко обігріватиме нас своїм теплом, а промінчики його ніколи не дадуть забути це чарівне слово «доброта».

3. Робота в парах.

Зараз ви отримаєте завдання. Вам потрібно прочитати уривок з твору і пригадати назву твору і його автора.

1 завдання.

«...Учитель був тепер спокійний: клас витримав іспит на людяність»

(В. Сухомлинський «Горбатенька дівчинка»)

2 завдання.

«... Дівчинка усміхнулася, перед її очима знову затремтіли барвисті крильця метелика. вона пішла за метеликом, а бабуся спинилася на хвилинку і, дивлячись їй у слід, щось тихо прошепотіла»

(В.Сухомлинський «Усмішка»)

3 завдання.

«...Петрик стояв задуманий.

Через хвилину він сказав:

- Бабусю, я нестиму з лісу ваше пальто...»

(В.Сухомлинський «По волосинці»)

4 завдання.

«... Дівчинка дивилась на маму широко відкритими очима.

- Як же це так – мене не було?.. А все довкола – дерева, квіти, кіт, голуби – все це було?»

(В.Сухомлинський «Як же все це було без мене?»)

5 завдання.

«...– У Павлика оцінка «п'ять», – сказала вчителька. – Молодець, Павлику, добре попрацював над задачею. А в тебе, Зіно, – «чотири». Помилку зробила...»

(В.Сухомлинський «Як Павлик списав у Зіни задачу»)

Отже, автором всіх цих творів є Василь Олександрович Сухомлинський. Василь Олександрович – видатний педагог, письменник. Торкаючись словом дитячої душі, він мовить:

«З малих років учись жити так, щоб тобі було добре, приємно, коли робиш добре для людей, і неприємно, коли зробив щось погане, негідне».

4. Робота над оповіданням В.Сухомлинського «Чи винен м'яч».

а) Робота над заголовком.

- Як ви думаєте, про що або про кого буде йти мова в цьому оповіданні?

б) Порушена послідовність.

Встановити послідовність речень.

- Одного разу діти грали в м'яча. (1)

- Діти сміються, а бабуся стоїть і плаче. (5)

- Повз стадіон ішла старенька бабуся. (2)

- Сміятися над старістю – сміятися над собою. (6)

- Діти дивляться на бабуся й сміються. (4)

- Хтось ударив м'яч так, що той покотився під ноги бабусі, вдарився об ціпок і вибив його з рук. (3)

в) Читання оповідання вчителем.

- Чи правильно ми встановили послідовність речень?

г) Дати відповіді на запитання.

- Хто ж винен у тому, що бабуся випустила із рук ціпок?

- Як ви оцінюєте вчинок дітей?

- Щоб ви порадили дітям?

- Як би ви вчинили на місці дітей?

- Як ви розумієте вислів «Сміятися над старістю – сміятися над собою».

5. Робота над оповіданням В. Сухомлинського «Несміливий хлопчик».

На сьогоднішній урок ви готували твори В.О.Сухомлинського.

- Які якості, на вашу думку, повинна мати смілива людина?

- Що ви уявляєте, коли чуєте вислів «несміливий хлопчик»?

(Один учень переказує оповідання В.Сухомлинського «Несміливий хлопчик»).

Обговорення оповідання.

- Що говорили хлопці про Миколку?

- Чи справді він був несміливим? Доведіть.

- Яка риса характеру притаманна Миколці?

- Чи хотіли б ви бути схожими на Миколку? Чим?

6. Робота над оповіданням В. Сухомлинського «Іванова хата горить».

- Що б ви зробили, коли б побачили, що у когось пожежа?

(Один учень переказує оповідання В. Сухомлинського «Іванова хата горить»)

Обговорення оповідання.

- Як ви оцінюєте вчинок Петра, який заспокоївся, що горить не його хата?

- Чи правильно, на вашу думку, зробив Степан, коли поспішив рятувати Іванову хату?

- Яка риса характеру проявилась у Петра? А в Степана?

7. Робота над оповіданням В.Сухомлинського «Важко бути людиною».

- Як ви думаєте, чи важко бути людиною?

(Учень переказує оповідання В.Сухомлинського «Важко бути людиною»).

Обговорення оповідання.

- Як ви розцінюєте вчинок жінки, яка дала напитися стомленим дітям?

- Чи подякували діти жінці? Чому?

- Чому ж зупинилися діти?

- Що запропонувала Марійка?

- Як відреагував Романко на пропозицію Марійки?

- Чому хлопчик сказав: «Важко бути людиною...»?

- Яка риса характеру проявилась у Марійки, а яка у Романка?

8. Робота над оповіданням В. Сухомлинського «Ластівка з перебитим крилом».

- На вашу думку, чи потребує допомоги природа: рослини, тварини?

(Учень переказує оповідання В.Сухомлинського «Ластівка з перебитим крилом»)

Обговорення оповідання.

- Чому пташенята опинилися на землі під кущем?

- Хто їх там доглядав?
- Чому пташенята не могли ще літати?
- Чому птахи були стривожені?
- Чому одне пташеня не полетіло з рештою птахів?
- Хто підібрав пташеня?
- Куди довго дивилося пташеня?
- Як ви оцінюєте вчинок хлопчика?
- Як б зробили на місці хлопчика?

9. Робота над оповіданням В.Сухомлинського «Усмішка».

- Як ви думаєте, що може зробити звичайна усмішка?

(Учень переказує оповідання В.Сухомлинського «Усмішка»)

Обговорення оповідання.

- Хто приніс радість дівчинці?
- Чому серцем дівчинки оволодів страх?
- Чому затремтіло серце дівчинки, коли вона побачила стареньку бабусю?
- Чому повернулася радість до дівчинки?

Отже, посмішка може зробити справжнє диво, бо весь чорно-білий світ стає барвистим. Тож не скупіться на щирі посмішки.

10. Робота над казкою В. Сухомлинського «Добро і Зло».

- Щоб ви зробили, якби вам у чашку з чаєм замість цукру поклали сіль?
- А що ж зробило Добро дізнаємось, коли прочитаємо казку «Добро і Зло».

(Учень читає казку В.Сухомлинського «Добро і Зло»)

- Чи правильно зробили Добро, коли подякувало Злу, а не стало сваритися?
- Чи кожна людина може так зробити, як зробило Добро?

11. Незакінчене речення. Доброта вустами дітей.

Готуючись до уроку позакласного читання ви писали продовження речення.

Доброта – це...

А тепер послухайте, що ви написали.

Доброта – це допомога один одному.

Доброта – це радість, сміх і щастя.

Доброта – це, коли людині співчують, допомагають, вірять.

Доброта – це взаємодопомога, співчуття хворим, співчуття людям з фізичними вадами, допомога мамі.

12. Картинна галерея «Доброта очима дітей».

Готуючись до уроку, ви виконували малюнки про те, в яких вчинках ви бачите доброту. Хтось бачить її в допомозі пташці з перебитим крилом, хтось бачить її у вирощеному ним дереві, хтось у підгодовуванні птахів взимку, хтось у подарованому букеті квітів, а хтось – у веселці.

V. Підсумок уроку.

Ми сьогодні опрацювали твори В.О.Сухомлинського.

- Як ви думаєте, чи легко бути добрим?
- Чи всі люди на планеті роблять добро?
- Якими словами люди бажають один одному добра?
- Що було б, якби на землі панувало зло?
- Що було б, якби на землі було тільки добро?

Закінчити урок мені хотілося б словами видатного педагога відомого у всьому світі – Шалви Олександровича Амонашвілі:

Незалежно від того, чекають від тебе добро, чи не чекають –

твори добро.

Незалежно від того помітять твоє добро, чи не помітять –

твори добро.

Незалежно від того приймають твоє добро, чи відкидають –

твори добро.
Незалежно від того чим будуть платити тобі за добро: добром чи злом –
твори добро.

Твори добро і ні в кого не питай дозволу, бо ніхто не може бути володарем твого добра.

На згадку про урок, над яким ви всі так добре попрацювали, прийміть ось ці сонечка, на яких написаний девіз життя: «Твори добро!»

Додатки

Чи винен м'яч?

Василь Сухомлинський

Одного разу діти грали в м'яча. Весело було грати, радісно.

Повз стадіон ішла старенька бабуся. Вона недобачала, ішла поволі, пробуючи ціпком стежку.

Чи випадково, чи, може, й навмисне хтось ударив м'яч так, що той покотився під ноги бабусі, вдарився об ціпок і вибив його з рук. Зупинилася бабуся, розгубилася, не знає, що робити. Нахилилась, шукає ціпок, а він лежить далеченько. Не бачить бабуся ціпка.

Діти дивляться на бабусю й сміються. Нікому з них і на думку не спало підійти до старенької, попросити прощення й допомогти їй.

Діти сміються, а бабуся стоїть і плаче. І нікому й не тенькнуло, що в цю хвилину коїться велике зло: людина знущається над людиною.

Сміятися над старістю – сміятися над собою. Кожен із тих, хто сміявся над бабусею, через кілька десятиріч сам стане старим. А ще більший гріх сміятися над фізичною вадою людини.

То вже – злочин.

Несміливий хлопчик

Василь Сухомлинський

До п'ятого класу прийшов серед року новий учень, Микола. З першого ж дня всі побачили, що він несміливий, аж сором'язливий якийсь. Хотіли його за першою партою посадити, та він схотів. Попросився на останню.

Вчився Микола добре, сумлінно виконував домашні завдання. Його відповіді були такі, що в класі ставало тихо, як він говорив. Кожному хотілось послухати. Вчителі хвалили Миколу:

- Ось так треба уроки готувати, так треба відповідати на уроках ...

Від похвали хлопчик червонів, йому хотілося швидше сісти за свою останню парту. Хлопці говорили про Миколу:

- Славний учень. І товариш добрий. Попросиш – завжди пояснить, покаже. Але дуже несміливий ...

Одного разу Микола з хлопцями повертався додому. Було це в травні, перед завершенням навчального року. Ішли гуртом, про щось сперечались.

Як переходили міст, почули крик. Хтось волав унизу, недалеко від мосту. Річка була невелика, та швидка й повновода. Невже хтось кличе на допомогу?

Не встигли хлопці про те й подумати, як побачили: Микола плигнув з мосту у воду, туди, звідки долинав крик. Приголомшені, вони підійшли до перил. Микола вже був коло дівчинки. Не вмючи добре плавати, вона попала у вир. Ще мить – і загинула б.

- Тримайся за мою сорочку! – крикнув Микола. Дівчинка вхопилася за сорочку, і Микола з нею швидко підплив до берега.

Такий у нас несміливий хлопчик Микола.

Ластівка з перебитим крилом

Василь Сухомлинський

Після гарячого літнього дня заgrimіла гроза. Пішла злива. Вода залила ластів'яче гніздо, що приліпилося до стінки старої повітки. Розвалилося гніздечко, повипадали пташенята. Вони вже вбралися в пір'ячко, але ще не вмiли літати. В'ється ластівка над дітками, кличе їх під кущ заховатися.

Кілька днів жили пташенята під кущем. Ластівка носила їм їжу. Вони збивалися до купи і ждали маму.

Ось уже четверо діток навчилися літати і порозлітались. А одне сидить, не може здійснитись. У нього перебите крило. Як випало з гнізда, покалічилося.

До осені жило поранене пташеня під кущем. Його доглядала мати. А коли настав час відлітати в теплий край, ластівки зібралися чималим табунцем, сіли на кущ, і довго чулось їхнє тривожне попискування.

Відлетіли пташки в теплий край. Зосталася молода ластівочка з перебитим крильцем. Я взяв її та й приніс додому. Вона довірливо притулилася до мене. Я посадив її на віконце. Ластівка дивилась в синє небо.

Мені здалося, що в неї на очах тремтять сльози.

Іванова хата горить

Василь Сухомлинський

Петро і Степан працювали в полі. Коли це бачать: у селі пожежа. І здається їм, що горить саме там, де вони живуть, Петро й Степан.

- Це, мабуть, наші хати горять, – каже Петро.

- Їдьмо скоріше додому, – каже Степан. Та й запряг коней у воза.

Петро й Степан погнали коней до села. В'їхали в село, питають:

- У кого пожежа?

- Іванова хата горить.

Петро полегшено зітхнув і, зупинивши коней, каже:

- Отже далі не поїдемо. Треба у поле вертатися.

- Як вертатися? – дивується Степан.

- Та горить же не в нас, – розсудливо каже Петро. – Навіщо ж час марнувати? Робота в полі стоїть.

Степан з подивом поглядає на Петра:

- А ти хіба поспішав тільки свою хату рятувати?

Петро мовчить. Залишив його Степан з кінями, а сам побіг пожежу гасити. А Петро сидить на возі й не знає, що йому робити – за Степаном бігти чи в поле їхати.

Усмішка

Василь Сухомлинський

Був травневий сонячний ранок. На зелених луках, що починалися зараз же за селом, квітлі жовті кульбабки, дзвеніли бджоли й гуділи джмелі, у блакитному небі грав на срібних струнах жайворонок.

Цієї тихої ранкової хвилини з хати вийшла маленька дівчинка. У неї були блакитні очі, біле, мов спіла пшениця волосся. Вона почимчикувала зеленими луками. Побачила барвистого метелика й усміхнулася: їй стало так радісно, що захотілося, аби цілий світ бачив її усмішку.

Усміхалася дівчинка й тупала за метеликом. Він летів повагом, не поспішаючи.

Коли це дівчинка побачила діда. Він ішов їй назустріч. Погляд його був похмурий, брови насуплені, в очах – злість. Дівчинка несла назустріч дідові усмішку. Вона сподівалася: ось зараз і дід усміхнеться. Невже в такий радісний день можна бути похмурим і непривітним? Уже в глибині її душі піднялася маленька хвиля страху, але вона всміхалась, вона несла назустріч дідові свою усмішку й закликала його: усміхніться й ви, дідусю!

Та дід не усміхнувся. Погляд його залишався похмурий, брови – насуплені, очі – злі.

Страх оволодів серцем дівчинки. Усмішка згасла на її лиці. І тої ж хвилини їй здалося, що затьмарився, спохмурнів цілий світ. Зелений луг посірів. Жовті сонечка кульбабок перетворилися на фіолетові плями, блакитне небо стало бліде, а срібна пісня жайворонка тремтіла, мов той струмок, що ось-ось пересохне.

Дівчинка заплакала. За хвилину дід уже був далеко. Вона бачила тепер його спину, але й спина здавалася їй злою і непривітною.

Дівчинка йшла собі луками далі. Її серце затремтіло, коли вона побачила – знову назустріч хтось іде. Придивляється – аж то бабуся старенька з ціпком дибасе.

Дівчинка насторожилася і запитливо глянула в її очі. Бабуся усміхнулася. І така була добра та щира її усмішка, що цілий світ навколо дівчинки знову ожив, заграв, заспівав, переливаючись всякими барвами. Мов маленькі сонця, знову заясніли кульбабки, задзвеніли бджоли й загули джмелі, заграв на срібних струнах жайворонок.

Дівчинка усміхнулася, перед її очима знову затремтіли барвисті крильця метелика. Вона пішла за метеликом, а бабуся спинилася на хвилинку і, дивлячись їй у слід, щось тихо прошепотіла.

Добро і зло

Василь Сухомлинський

Одного разу Добро прийшло в гості до Зла. Зло стало пригощати Добро чаєм, але в кухлик замість цукру поклало сіль. Добро спробувало сіль, але нічого не сказало Злу. Тільки подякувало за гостину.

А коли Добро йшло від Зла, воно сказало: «Щось цукор у вас несолодкий. Візьміть гроші, купіть собі цукерок до чаю». Зло все перекошилось, але робити нічого, довелося взяти гроші.

Так Добро віддячило Злу добром на зло.

Важко бути людиною

Василь Сухомлинський

Діти поверталися лісу. Вони сьогодні ходили в далекий похід. Шлях додому пролягав через невеликий хуторець, що лежить у долині за кілька кілометрів од села. Втоmlені, знесилені діти ледве дійшли до хутірця. Зайшли в крайню хату, попросили води. З хати вийшла жінка, за нею вибіг маленький хлопчик. Жінка витягла з колодязя води, поставила на стіл серед двору, а сама пішла до хати. Діти напилися, відпочили на траві. Де й узялися сили.

Відійшли з кілометр від хутірця, Марійка тут і згадала:

- А ми ж не подякували жінці за воду.

Діти зупинилися. Справді, забули подякувати.

- Що ж ... – каже Роман, – це не велика біда. Жінка вже й забула, мабуть. Хіба варто повертатися через таку дрібницю?

- Варто, – наполягає Марійка. – Хіба тобі самому не соромно перед собою, Романе?

Роман усміхнувся. Видно, що йому не соромно.

- Ви як хочете, – каже Марійка, – а я повернуся й подякую...

- Чому? Скажи, чи ж обов'язково треба це зробити? – питає Роман... Адже ми так потюпилися...

- Бо ми люди... Якби ми були телята, можна було б і не вертатися...

Вона рушила до хутірця. За нею пішли всі. Роман постояв хвилину й, зітхнувши, теж поплився за гуртом.

- Важко бути людиною... – сказав він.

Використана література:

1. «Дивосвіт дитинства». Хрестоматія з етики для учнів початкової школи. За редакцією В.М.Хайруліної К., «Плеяди», 2005р.